

Szabó Laki Boglárka*
Újvidéki Egyetem,
Bölcsészettudományi Kar

UDK 811.511.141'373.2(497.113 Pačir)
DOI:10.19090/gff.v50i1.2581

orcid.org/0000-0001-7168-1024

Originalni naučni rad

NÉVADÁSI SZOKÁSOK A VEGYES HÁZASSÁGBAN ÉLŐK KÖRÉBEN PACSÉRON**

A tanulmány a keresztnévadás motivációját, a névválasztás jellemzőit, valamint a névadási szokásokat vizsgálja vegyes házasságban élők körében Vajdaság egy észak-bácskai településén, Pacséron. A kérdőíves felmérés és interjú segítségével végzett kutatás több kérdésre is választ keres: eltérnek-e a névadási szokások a vegyes házasságokban az etnikailag homogén házasságokhoz képest, megjelenik-e szerb nyelvi hatás a névadásban, mutatkozik-e különbség a névválasztásban attól függően, hogy a vegyes házasságban élők melyik tagja magyar nemzetiségű, valamint nyelvhasználati kérdésekre is kitér a dolgozat. A vegyes házasság a kétnyelvűség színtere és a nyelvi asszimiláció forrása is lehet, amit bizonyos mértékben a névadási szokások, névválasztási jellemzők is tükrözhetnek.

Kulcsszavak: keresztnév, névválasztás, névadási szokások, vegyes házasság, Pacsér, onomasztika

1. BEVEZETÉS

A névtan egyik legkutatottabb területe a keresztnévek, vizsgálatuk több évszázados múltra tekint vissza. Számtalan tanulmány és könyv foglalkozott már a névdivat alakulásával, az egy-egy régióra, korra jellemző névadási szokásokkal, a névválasztást befolyásoló tényezőkkel. A keresztnévek iránt nemcsak a névtan művelői érdeklődnek, a széles nagyközönség is kíváncsisággal fordul a nevek felé.

A társadalom és a nyelvhasználat igen szoros kapcsolatban áll egymással. Ez megfigyelhető pl. a névválasztás és a névadási szokások terén is. Vajdaság multietnikus régió, több nemzet és kultúra él egymás mellett, amelyek nemritkán keverednek egymással, ezt tapasztaljuk az (etnikailag nem homogén)

* boglarka.laki@ff.uns.ac.rs

** A kutatás néhány eredménye elhangzott a 26. Egyetemi Nyelvészeti Napok nemzetközi tudományos konferencián, amelyet 2018. november 6-án rendezett meg az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke.

vegyes házasságokban is. Igen érdekes és produktív kutatási témának bizonyulnak az etnikai szempontból vegyes házasságban élők keresztnévadási szokásai, névválasztási szempontjai, amely jórészt felderítetlen térségünkben. Vajdaság legtöbb települése – multiethnikussága révén – kiváló terepet biztosít ennek kutatásához. Jelen dolgozat egy észak-bácskai település, Pacsér vegyes házasságban élő lakosai körében vizsgálja a keresztnévadási szokásokat és a névválasztásban szerepet játszó szempontokat.

A dolgozat a téma tudományos kontextusban való elhelyezése után a kutatás során alkalmazott módszerekről és anyaggyűjtésről ejt szót, majd kijelöli a kutatás céljait. A kutatópont településtörténetének összefoglaló ismertetése után a kérdőívek, valamint az interjúk segítségével begyűjtött adatok és névanyag feldolgozása következik.

2. A KERESZTNEVEKRŐL

A tulajdonnév egyik legismertebb meghatározása J. Soltész Katalin nevéhez fűződik: „A tulajdonnév olyan nyelvi elem, amely létezők (vagy képzeletbeli létezők) bizonyos kategóriába tartozó azonos fajú egyedek egymástól való megkülönböztetésére és önmagukkal való azonosítására szolgál” (J. Soltész, 1979: 173). Hajdú Mihály a tulajdonnév meghatározásáról, funkciójáról az alábbiakat írja: tulajdonnév az a nyelvi jel, amelyet alkotója (s ez lehet több személy, grémium is) egy valami (objektum: személy, hely, állat, tárgy, dolog, fogalom stb.) vagy egy összetartozó csoport (emberek, állatok, földrajzi helyek, tárgyak, dolgok, fogalmak stb.) azonosítására hoz létre, s azt általában kisebb-nagyobb közösség elfogadja, használja, a nyelvtudomány pedig a közszavaktól való megkülönböztetését (a magyarban nagybetűs helyesírását) elhatározza (Hajdú, 2003: 58).

Hoffmann István (2010: 52) megállapítja, a neveknek a kommunikációban betöltött szerepét nem tudjuk megragadni, ha csupán mint nyelvi jelekre tekintünk, mivel minden más nyelvi elemnél erősebben összefüggenek a kultúrával. Ehhez kötődően kiemeli a nevek identitásjelölő funkcióját: mivel a nyelvnek és a kultúrának az identitás meghatározásában alapvető szerepe van, „a nyelvi és a kulturális kötöttségeket mutató, döntően az azonosítást szolgáló nevek az egyén önazonosság-tudatában ugyancsak fontos szerepet játszanak” (Hoffmann, 2010: 53). Hoffmann arra is rámutat, hogy a név nemcsak az én-azonosításban, hanem az identitásépítésben is fontos szerephez jut.

A névadás általános emberi sajátosság, minden népcsoport tagja hagyományos eljárással kapja személynevét. Ahogy Hajdú Mihály fogalmaz: névtudományi axiómának kell tekintenünk, hogy minden személynek volt és van saját tulajdonneve, egyénneve (Hajdú, 2003: 51). A keresztnév és ezáltal a névadás is fontos szerepet játszott – és játszik ma is – minden népcsoport életében. A keresztnév a születéskor kapott egyéni név, amelyet általában a szülők választanak a gyermeküknek (Fercsik–Raátz, 2009: 12). A névadásnak szerepe van az identitástudat kialakulásában is. Bauko a személynevek kapcsán kifejti, „az egyént a társadalomban névvel identifikáljuk, a személynévnek identitásjelölő funkciója van. A személynév az egyéni és csoportidentitást is jelöli: a keresztnév egyéni én-szimbólum, a családnév a családhoz való tartozást jelölő mi-szimbólum, a család további tagjai is viselik, öröklődik” (Bauko, 2019: 96).

Rajslí Iлона megállapítása szerint a Vajdaságban végzett, nagyobb területet átfogó utónévvizsgálat eredményei arról tanúskodnak, hogy a vajdasági magyarság névadási szokásaiban jelentős változások történtek (Rajslí, 2006a), pl. a névdivat, névátörökítés terén (l. Rajslí, 2006a; 2006b; 2007a; 2007b; 2008; 2009; Laki, 2014 stb.). Térségünkre vonatkozóan a vegyes házasságokban történő névadás kevésbé kutatott terület (pl. Rajslí [2006a] elsősorban az univerzális nevekről tesz említést, Ladancsik [2021] a vegyes házasságokban történő névválasztást az identitásátörökítés egy aspektusaként vizsgálja), amely még számos felderítetlen témával szolgál a kutató számára. Jelen dolgozat a vegyes házasságokban történő névadási motiváció és a névadási szokások vizsgálatával foglalkozik (egy pilot kutatás keretében).

3. A KUTATÁS MÓDSZEREI ÉS CÉLJAI

„A keresztnévadás kutatásában az egyik legnehezebb feladat kideríteni, melyek a névadás indítékai, milyen tényezők befolyásolták a szülőket az újszülött nevének megválasztásakor: a néveredet, valamely konkrét névadó személy tekintélye, avagy egészen másféle körülmény” (Rajslí, 2007b: 40). A keresztnévadás indítékait, motivációs hátterét tehát nem könnyű feltérképezni, még nehezebb talán a vegyes házasságok esetében. Ez a kutatómódszertanban is megnyilvánul.

A vizsgálatot kérdőíves felmérés alapján és interjú segítségével végeztem, így betekintést nyerhettem a névválasztást meghatározó tényezőkbe is, amire a csupán száraz adatokat közlő anyakönyvi bejegyzések nem biztosítottak volna lehetőséget. (Az állami és a keresztelési anyakönyvek – az előbbiben a szülők nevét, az utóbbiban a keresztszülők nevét is feltüntetik – csupán a szűkebb

csalásban történő névöröklésről szolgáltathatnak adatot, ezenkívül az anyakönyvekben a vegyes házasságokra sem találunk utalást.)

A kutatást egy vajdasági településen, Pacséron végeztem, zömében magyar–szerb vegyes házasságban élők körében. A névválasztás és a névadási szokások vizsgálatához a korpuszt 35 vegyes házasságban élő családtól begyűjtött adatok, illetve keresztnévek képezték. Az adatközlők életkora igen széles skálán mozog, az idősebb és a fiatalabb korosztályt is bevontam a kutatásba: az adatközlők között a 30–70 éves korosztály képviselői találhatók meg. A kérdőív az adatközlő nemére, korára, anyanyelvére, nemzetiségére (a vegyes házasságból született adatközlő esetében a szülei nemzetiségére), gyermekei számára és keresztnévére, valamint arra vonatkozó kérdéseket tartalmaz, hogy milyen szempontok határozták meg a keresztnév kiválasztását, fontos volt-e, hogy univerzális, mindkét nyelvben előforduló nevet kapjon a gyermek. A névválasztás mellett nyelvhasználati kérdésekre is kitér a kérdőív: melyik a családon belüli kommunikáció nyelve, milyen nyelven végezte a vegyes házasságban született személy/gyermek a tanulmányait, valamint mely nyelvet tekinti anyanyelvének (e kérdésekre a vegyes házasságban született személy válaszolt). Emellett rákérdezés/interjú segítségével a névválasztást motiváló tényezőkről, valamint az adott közösségre, az adott nemzetre jellemző névadási szokásokról is adatot gyűjtöttem.

A kutatás több kérdésre is választ keres: mely szempontokat vették figyelembe a vegyes házasságban élők a névválasztás során; eltérnek-e a névadási szokások a vegyes házasságokban az etnikailag homogén házasságokhoz képest, szerepet játszik-e a családi névhagyomány átörökítése, valamint a magyar vagy a szerb kultúra szerint történik az átörökítés (ehhez az összehasonlításhoz egy korábban végzett kutatás képezi az alapot, amelynek témája a pacséri reformátusok és katolikusok névdivatja, névadási szokásai voltak [Laki, 2014]); mutatkozik-e különbség a névválasztásban attól függően, hogy a vegyes házasságban élők melyik tagja magyar nemzetiségű. Emellett a vegyes házasságban született személyek nyelvhasználati kérdéseire is kitérek. A vegyes házasságokban történő névadást elsősorban kisebbségi aspektusból vizsgálom.

4. A KUTATÓPONT: PACSÉR – TELEPÜLÉSTÖRTÉNETI ADATOK

Az alábbiakban röviden kitérek Pacsér betelepítésének történetére az erre vonatkozó szakirodalom alapján (pl. Takáts, 1942; Pénovázt, 2017), valamint ehhez kapcsolódóan a település lakosságának etnikai összetételére.

Pacsér már a középkorban is lakott település volt. A török hódoltság

ideje alatt, ahogyan a környező falvak is, lassan elnéptelenedett. A török uralom alól való felszabadulás után Pacsér kincstári birtok lett. A kincstár 1763-ban megállapodást kötött Zombor várossal, amely ennek értelmében köteles 40 családot Pacsérra telepíteni. A telepítés hamarosan meg is kezdődött zombori szerb családok áttelepítésével. A 18. század második felében zajló bácskai telepítések során, II. József vallási türelmet hirdető intézkedéseinek köszönhetően, Pacsérra, a kincstár legnagyobb bácskai pusztájára, 1786 tavaszán 206 református vallású nagykunsági magyar család – mintegy 1000 fő települt át, zömmel Kisújszállásról (Laki, 2014: 14). Pacsért ma is Vajdaság egyik református településeként tartják számon. A faluba 1800-ban telepedtek magyar katolikus családok, amikor a kincstár eladta a pacséri kamarai birtokot több vármegyei uraságnak.

A falu bizonyos részeinek elnevezése, vagyis helynevei még ma is utalnak a nemzetiségek településen belüli eloszlására, pl. a Magyarfalu és a Szerbfalu a 18. századi betelepítések óta megmaradtak, de jól körülhatárolható az a néhány utcából álló településrész is, ahol zömében bunyevácok laknak.

Napjainkban a lakosság számát illetően Pacséron is a vajdasági falvak többségére jellemző tendencia figyelhető meg. A 2011-es népszámlálási adatok szerint a falunak 2580 lakosa volt, ami az utóbbi években zajló elvándorlási hullám miatt még tovább csökkent, s a 2022-es adatok alapján a település lélekszáma mára már 2000 fő alá csökkent (kb. 1800 lakos). A 2011-es adatok alapján a falu lakosságának 60,4%-át magyar (1558 személy), 27,9%-át szerb (720), valamint 11,7%-át (302) egyéb (pl. bunyevác, horvát, jugoszláv) nemzetiségűek tették ki¹, ami valószínűsíthetően napjainkban sem változott jelentősen. A településen tehát a magyar lakosság képezi a többséget.

5. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

A következőkben az adatközlőktől begyűjtött névanyag feldolgozása, a névválasztást motiváló tényezők, valamint a névadási szokások ismertetése következik.

A begyűjtött névanyagot, amely 57 keresztnévet tartalmaz, több szempont alapján vizsgáltam. A névadás elemzése során szükségesnek mutatkozott különválasztani az első generációs és a másodgenerációs vegyes házasságokat. Első generációs vegyes házasságnak tekintettem azt az esetet, amikor pl. egy

¹ A 2022-ben végzett népszámlálás statisztikai adatai a lakosság etnikai összetételére vonatkozóan jelenleg a 2000-nél nagyobb lélekszámú települések esetében érhető el.

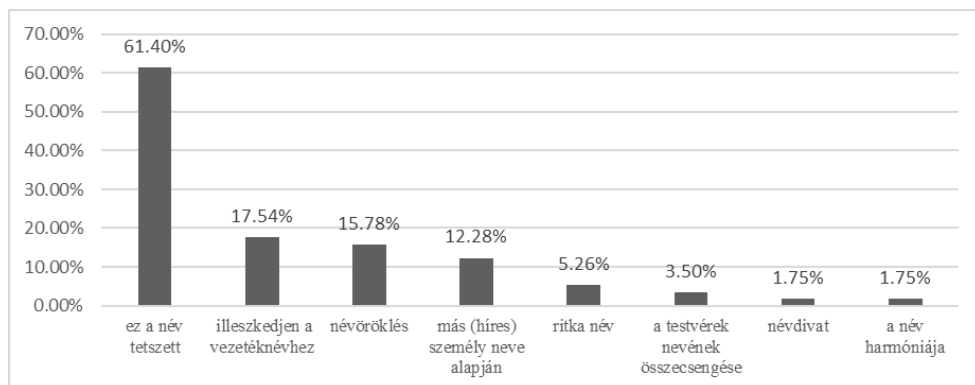
magyar nemzetiségű személy kötött házasságot egy szerb nemzetiségű személlyel (e házasságok száma 23), míg másodgenerációs vegyes házasságnak, amikor egy első generációs vegyes házasságban született személy házasságra lépett egy etnikailag homogén házasságban vagy egy szintén vegyes házasságban született személlyel (ezek száma 12).

Pacsér viszonylag zárt közösségnek tekinthető, azonban itt is megnyilvánul a különböző nemzetiségek keveredése, mint ahogyan Vajdaság más részein is. Szinte mindenki családjában, illetve ősei között felbukkan a sajátjától eltérő nemzetiségű személy, így sokszor nehézségekbe ütközött egy-egy adatközlő besorolása azt illetően, hogy első-, másod- vagy esetleg többedgenerációs vegyes házasságban él, de természetesen figyelembe vettem azt is, ki milyen anyanyelvűnek, nemzetiségűnek vallja magát. Erre azért mutatkozott szükség, mivel ha pl. egy magyar és egy szerb–magyar vegyes házasságból született személy lép – másodgenerációs – vegyes házasságra, ők más szempontokat vehetnek figyelembe a névadásnál, mint az első generációs vegyes házasságban élő személyek, így a két csoport összemosása torz képet festhet.

A Vajdaságra vonatkozó, vegyes házasságokkal kapcsolatos felmérések (pl. Badis, 2012: 33) e kutatásban is beigazolódtak (annak ellenére, hogy jelen esetben nem beszélhetünk teljesen reprezentatív mintáról), miszerint valamivel több magyar nő választ magának házastársat a többségi nemzet soraiból. Az első generációs házasságok esetében a vizsgált anyagban 14 házasságban az édesanya a magyar nemzetiségű, míg 9-ben az édesapa. A másik házastárs nemzetisége a legtöbb esetben szerb, de néhány magyar–bunyevác házasság is előfordul, valamint egy-egy horvát, albán vagy más nemzetiségű személlyel kötött házasság is szerepel a begyűjtött adatok között. Mivel ezek száma csekély, és vizsgálatom nem etnikai célú, valamint kutatásom szempontjából nem bizonyultak döntően befolyásoló tényezőnek, így ezen adatokat nem mutatom ki számszerűsítve.

Az alábbiakban a feldolgozott adatok alapján a névválasztást motiváló tényezőket ismertetem, vagyis azt, mi alapján döntöttek a szülők a gyermek keresztnévének kiválasztásakor. (E kérdés esetében az adatközlők több választ is megadhattak, míg a beszélgetés lehetőséget adott egy-egy név kiválasztásához fűződő történet elmondására is.)

1. grafikon. Milyen szempontokat vettek figyelembe a vegyes házasságban élő szülők a névválasztás során?

A feldolgozott adatok alapján a vegyes házasságban élő szülők többsége annak alapján döntött, melyik név tetszett nekik a legjobban (61,4% – 35 név esetében). A nevek 17,54%-ánál (10 esetben) játszott fontos szerepet az, hogy a keresztnév illeszkedjen a vezetéknévhez, a gyermekek 15,78%-a (9) örökölte a nevét, 12,28%-uk (7) valamely személy alapján kapta a nevét (pl. irodalmi alak, zeneszám, sorozat alapján, de sportoló és újságíró is szerepel a névadók között), a nevek 5,26%-a esetében (3) volt fontos szempont, hogy ritka nevet adományozzon gyermekének a szülő, a nevek 3,5%-ánál (2) a testvérek nevének összecsengése is szempont volt a névválasztásban, míg mindössze egy személy nevének kiválasztásában játszott szerepet a névdivat – 1,75% (a keresztnév egyszerűsített, illetve becézett változatát kapta a gyermek), és szintén egy személy esetében – 1,75% – tekintették fontos tényezőnek a név harmóniáját a névadáskor. Rajsli Ilona megállapítása szerint kisebb településeken még nyomokban él az a hagyomány, hogy a keresztszülőknek, illetve a papnak beleszólása van a névadás rituáléjába, ez azonban nem jellemző a névadás során (Rajsli, 2006a: 39). Az általam gyűjtött anyagban e névadási szokás egyáltalán nem fordult elő.

A begyűjtött anyag azt tükrözi, hogy a vegyes házasságban született gyermekek nevének kiválasztásában szempont volt az, hogy a gyermek nemzetközi, univerzális nevet kapjon, vagyis amely mindkét nemzetnél, mindkét nyelvben előfordul. Ez egyaránt jellemző az első és a másodgenerációs vegyes házasságokra is. A nevek 26%-a esetében nyilatkoztak a szülők úgy, hogy nemzetközi név választására törekedtek. Megfigyelhető azonban, hogy olyan esetekben is univerzális nevet kapott a gyermek, amikor a szülők ezt nem jelölték

meg szempontként. Ezek figyelembevételével a nevek mintegy 40%-a tekinthető univerzálisnak. Ilyen univerzális női nevek pl. az Aleksandra, Adriana, Larisa, Marijana, Maja, valamint a férfinevek közül pl. Borisz, Denis, Filip, Ivan, Martin².

A keresztnemek tekintetében igen nagy a szórás, mivel nagy időintervallumot vettem alapul (aminek részben az az oka, hogy Pacséron évente mindössze néhány vegyes házasság kötötték). A kutatás egyik izgalmas kérdése az volt, van-e különbség a névadást illetően a tekintetben, hogy a vegyes házasságban élő személyek közül ki a magyar nemzetiségű. A nevek vizsgálata során azt láthatjuk, hogy az első generációs vegyes házasságokban jellemzőbb a magyaroknál viselt keresztnév választása, ha az édesapa a magyar nemzetiségű (pl. Ottó, László, Szabolcs, Rózsa), míg azokban a házasságokban, amelyekben az édesanya a magyar, dominánsabb a szláv nemzeteknél viselt keresztnemek adományozása, pl. Miroslav, Zoran, Dragan, Dušan, Nikola, Svetlana, Jelena stb. A másodgenerációs vegyes házasságokban az volt jellemző, hogy a vegyes házasságból származó személy magyar házastársat választott magának. E személyek többnyire a fiatalabb generációhoz tartoznak, és főként univerzális vagy nemzetközi keresztnemet választottak, aminek a mai névdivat azon tendenciája is kedvez, miszerint a szülők igyekeznek nemzetközi neveket választani gyermekeiknek a régi hagyományos nevekkel szemben, pl. Oskar, Oliver, Isidora. Az azonban kitűnik, hogy a névanyag egészében az univerzális nevek, valamint a szerbek körében használt nevek vannak abszolút túlsúlyban. Néhány adatközlő megjegyezte, hogy nevének magyar megfelelőjét vagy magyar megfelelőjét is használja, pl. Stipan – István (Pisti).

Az adatközlők elmondása szerint a szerb nemzetiségűeknél hagyomány volt a nagyszülők keresztnevének átörökítése, miszerint a családban az elsőszülött fiú az édesapa felőli nagyapa nevét, az elsőszülött lány pedig az édesapa felőli nagymama nevét viselte. Ez a névadási szokás ma már kikopóban van, elsősorban a vallásos családokban él még ez a hagyomány. Az adatközlők visszaemlékezései alapján a szerb névöröklési hagyományban a másod- és többedszülött gyermekeknél nem volt jellemző a rokonságba tartozó más személyek nevének átörökítése. Ezzel szemben a magyar nemzetiségűeknél a hagyomány szerint az elsőszülött gyermekek a szülők nevét örökölték, de olykor a rokonságba tartozó más személyek, illetve a keresztszülők nevét is átörökölték – a másod- és többedszülöttek előbb az édesapa, majd az édesanya felőli nagyszülők, rokonság nevét örökölték. A keresztelési anyakönyvi bejegyzések alapján Pacséron a reformátusoknál főként a 18. század végétől a 20. század közepéig élt az a

² A keresztnemeket az adatközlők által használt formában közlöm.

névátörökítési hagyomány, hogy a leánygyermekek örökölték édesanyjuk, illetve keresztanyjuk nevét, míg a katolikusokra ez kevésbé volt jellemző (Laki, 2014). A patriarchális társadalom maradványaként valamivel gyakoribb volt az édesapa nevének továbbörökítése, mint az édesanyáé. A református családoknál még inkább divat volt az édesapa nevének továbbörökítése (Laki, 2014). Ez a megállapítás valószínűleg helyi jellegű, hogy a reformátusoknál nagyobb hagyománya volt a szülők nevének öröklődésének.

Igen érdekes kérdés, hogyan örökítik át a keresztnévet a vegyes házasságban született személyek esetében. A begyűjtött névanyag tükrében azt látjuk, hogy ez a névadási mód 9 esetben, vagyis a keresztnévek 15,78%-ánál fordult elő. A névöröklés vizsgálata során ismét fontos szerephez jutott a rákérdezés módszere, amely segítségével lehetővé vált a szülők és a keresztszülők nevén kívül más családtagok neve öröklésének feltárása is.

Az első generációs vegyes házasságokban hét átörökítés történt. Azokban a házasságokban, amelyekben az édesapa a magyar, az édesanya pedig más nemzetiségű, három esetben fordult elő öröklés, két alkalommal az édesapa nevét örökölte a gyermek, egy esetben pedig a nagybáty nevét, tehát inkább a magyar névöröklési hagyomány dominál, míg a szerb névöröklési hagyomány nem fordult elő. Azokban a vegyes házasságokban, amelyekben az édesanya magyar, az édesapa pedig más nemzetiségű, szintén három esetben örökítették át a nevet a szülők: egy fiú a nagyapa nevét, egy a dédnagyapa nevét örökölte, valamint egy lány az édesapa felőli nagyapa nevének női változatát örökölte, tehát ezekben az esetekben inkább a szerb névöröklési hagyomány került előtérbe, míg a magyar névadási szokás egy alkalommal érvényesült: egy fiúgyermek örökölte édesapja nevét. A másodgenerációs vegyes házasságokban csupán egy testvérpár örökölte a nevét: egy bunyevác édesapa és egy szerb–magyar házasságból származó édesanya esetében a fiúgyermek az édesapa felőli nagyapa nevét, a lánygyermek az édesanyja nagynénje nevét kapta. Az első generációs és a másodgenerációs házasságokban összesen hét fiú és két lány örökölte a nevét, amiben a patriarchális társadalom lenyomata nyilvánul meg. A vegyes házasságokban történő névátörökítés vizsgálatának eredménye egybevág a szakirodalom általános megállapításával és a korábban Pacséron végzett névöröklési hagyomány vizsgálatának eredményével (Laki, 2014), miszerint a férfiak nevének öröklése gyakoribb. A nevek öröklődésének hagyománya azonban napjainkban kikopóban van. (A vizsgált korpuszban a vegyes házasságban született személyek esetében az alábbi nevek öröklődtek: József/Joso, Stipan, Ottó, László, Aleksandra, Nikola, Petar stb.)

1. táblázat. A keresztnévek öröklődése a vegyes házasságokban

	Magyar édesapa + más nemzetiségű édesanya	Magyar édesanya + más nemzetiségű édesapa	Másodgenerációs vegyes házasságban született gyermekek
Az édesapa nevét örökölte	2	1	
A nagybáty nevét örökölte	1		
A nagyapa nevét örökölte		1	1
A dédnagyapa nevét örökölte		1	
A nagyapa nevének női változatát örökölte		1	
A nagynéni nevét örökölte			1

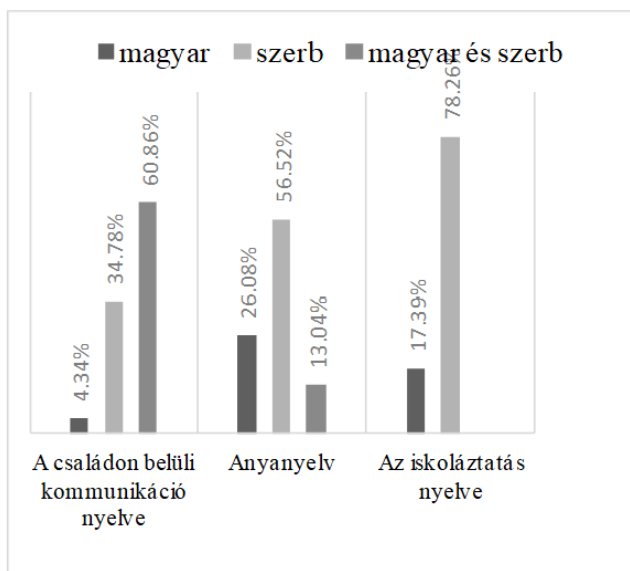
Az adatközlők elmondása szerint egy másik, jóval ritkábban előforduló hagyomány a szerbek körében, amikor a fiúgyermek a család védőszentjének ünnepén születik, ezért a védőszent nevét adományozzák neki. Erre egyetlen példát találtam a gyűjtött anyagban (a Đorđe név esetében, aki Szent György napján (Đurđevdan) született).

Az adatgyűjtés során több esetben is találkoztam azzal a névválasztási móddal (amely az etnikailag homogén házasságokban is előfordul), hogy a fiúgyermeknek az édesapa, a lánygyermeknek pedig az édesanya választotta a nevet. A vizsgált korpuszban kettős név, vagyis két keresztnév adása nem fordult elő.

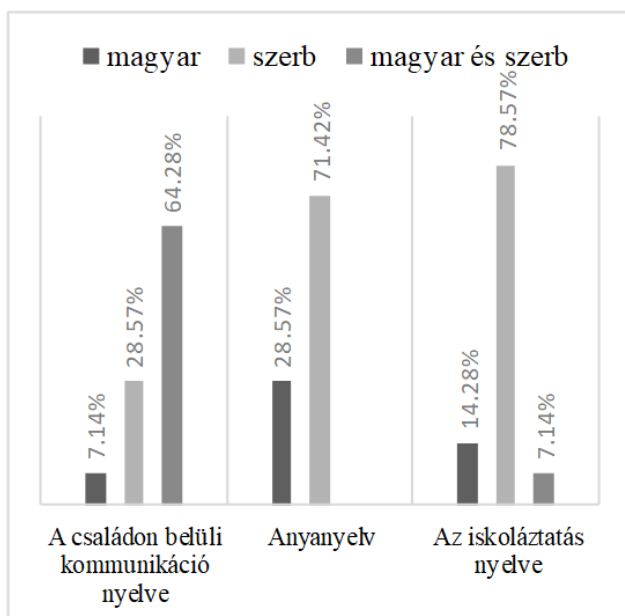
Az alábbiakban egy rövid kitekintés következik a vegyes házasságokban való nyelvhasználatot illetően. Kutatásom során kitértem arra is, hogy a szülők és gyermekeik melyik nyelven kommunikálnak a családon belül, a gyermek melyik nyelvet tekinti anyanyelvének, és milyen nyelven végezte a tanulmányait.

2. grafikon. Vegyes házasságban született személyek nyelvhasználata

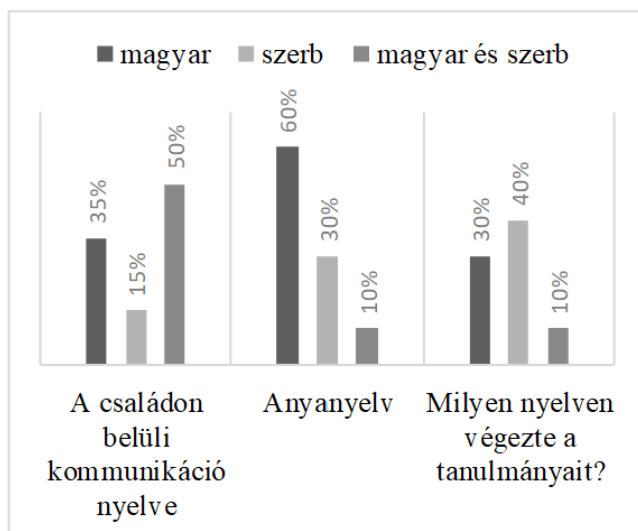
a) első generációs vegyes házasság – magyar nemzetiségű édesanya

b) első generációs vegyes házasság – magyar nemzetiségű édesapa

c) másodgenerációs vegyes házasság

Az első generációs vegyes házasságokban a családon belüli kommunikáció nyelvét illetően akár az édesanya a magyar, akár az édesapa, hasonló adatokat kaptunk: kb. a családok egyharmadában a szerb nyelvet, míg a családok megközelítőleg kétharmadában a magyar és a szerb nyelvet egyaránt használják. Az anyanyelvet illetően kb. ugyanannyian jelölték meg a magyart anyanyelvként mindkét esetben, míg valamivel többen tekintették anyanyelvüknek a szerb nyelvet azokban az esetekben, amikor az édesapa a magyar, míg ha az édesanya a magyar, 13,04%-uk mindkét nyelvet anyanyelvének tekintette. Mindkét esetben az adatközlők kb. 78%-a végezte tanulmányait szerb nyelven, 17%-uk, illetve 14%-uk magyarul, valamint néhány adatközlő két nyelven folytatta tanulmányait (egyik nyelven végezte az általános iskolát, másik nyelven a középiskolát; néhány gyermek pedig még nem járt tanintézménybe a gyűjtés pillanatában). Megállapítható, hogy a családon belüli nyelvhasználat, az anyanyelv és az iskoláztatás nyelve tekintetében nem figyelhető meg szignifikáns különbség azt illetően, hogy az édesapa vagy az édesanya a magyar nemzetiségű. Ha azonban azt vizsgáljuk, hogy a vegyes házasságokban született gyermekek/személyek melyik nyelvet tekintik anyanyelvüknek (és milyen nyelven végezték tanulmányaikat), akkor láthatjuk, hogy a vegyes házasságok bizonyos mértékben a nyelvi asszimiláció színterei.

A másodgenerációs vegyes házasságban született személyek fele a szüleivel való kommunikáció során mindkét nyelvet használja, 35%-uk magyar nyelven, míg 15%-uk szerb nyelven kommunikál. 60%-uk azonban a magyar nyelvet jelölte meg anyanyelveként, 30%-uk a szerbet, 10%-uk pedig mindkét nyelvet. Tanulmányaikat 30%-uk magyar nyelven, 40%-uk szerb nyelven végezte, míg 10%-uk szerb és magyar nyelven is.

6. ÖSSZEGZÉS

A névadás során a megfelelő keresztnév kiválasztása olykor nem egyszerű feladat, hiszen a keresztnév egy életen át kíséri viselőjét, de talán még összetettebb a névválasztás kérdése az etnikailag vegyes házasságokban. A kutatás eredményeként megállapítható, hogy a vegyes házasságban élők körében saját bevallásuk szerint a névválasztást leginkább a név tetszése határozta meg. Igen jelentős azonban a névanyagban a mindkét nemzetről használatos, univerzális nevek aránya a női és a férfinevek tekintetében is, az idősebb és a fiatalabb generáció esetében is.

A korpusz vizsgálata során azt láthatjuk, hogy az első generációs vegyes házasságokban valamivel jellemzőbb a magyar keresztnév választása abban az esetben, ha az édesapa a magyar nemzetiségű, míg azokban a házasságokban, amelyekben az édesanya a magyar, dominánsabb a szláv nemzeteknél viselt keresztnemek adományozása. A névválasztás során a névöröklés hagyománya ma már egyre kisebb szerephez jut. Az adatok azt tükrözik, hogy a magyar névöröklési hagyomány azokban a családokban dominál, amelyekben az édesapa a magyar, míg abban az esetben, amikor az édesanya magyar, az édesapa pedig más nemzetiségű, a szerb névöröklési hagyomány érvényesült.

A dolgozat kitekintésként nyelvhasználati kérdésekre is kitért, de mivel elsősorban névtani érdeklődésű, nem volt célja a névadás, valamint a nyelvhasználat és identitás közötti kapcsolat részletes vizsgálata. Az anyanyelv, a családon belüli kommunikáció, valamint az iskoláztatás nyelve tekintetében kitűnik, hogy a vegyes házasság a kétnyelvűség színtere, de bizonyos mértékben a nyelvi asszimiláció forrása is lehet.

Szabó Laki Boglárka

NAMING CUSTOMS IN MIXED MARRIAGES IN PAČIR

Summary

This study examines the characteristics of given name selection and naming customs among people living in Hungarian-Serbian mixed marriages in Pačir, a settlement in northern Bačka, Vojvodina. The research was conducted by means of a questionnaire survey and an interview. Among other aspects, the study explores the factors considered by those in mixed marriages when choosing names, whether naming customs and the tradition of name inheritance differ in mixed marriages compared to ethnically homogeneous marriages, as well as issues related to language use.

Among individuals in mixed marriages, the use of universal names, common to both ethnic groups, was seen as characteristic for both male and female names across both older and younger generations. The tradition of name inheritance plays a diminishing role in contemporary name selection. The Hungarian name inheritance tradition dominates in families where the father is Hungarian, whereas in cases where the mother is Hungarian, the Serbian name inheritance tradition tends to prevail. Regarding mother tongue, intra-family communication, and the language of education, mixed marriages serve as agents of social cohesion between different ethnic groups and as settings for bilingualism. However, they may also contribute to linguistic assimilation to some extent.

Keywords: first name, name selection, naming customs, mixed marriage, Pačir, onomastics

OBIČAJI DAVANJA IMENA U MEŠOVITIM BRAKOVIMA U PAČIRU

Rezime

Istraživanje se bavi odlikama izbora i običaja davanja imena kod osoba koje žive u mađarsko-srpskim mešovitim brakovima u Pačiru, vojvođanskom naselju na severu Bačke. Istraživanje je sprovedeno putem upitnika i intervjuja. Studija, između ostalog, istražuje koje faktore uzimaju u obzir parovi u mešovitim brakovima pri izboru imena, da li se običaji davanja imena i tradicija nasleđivanja imena razlikuju u mešovitim brakovima u poređenju sa etnički homogenim brakovima, kao i pitanja vezana za upotrebu jezika.

U mešovitim brakovima uočljivo je davanje univerzalnih imena, zajedničkih za obe etničke grupe, kako u slučaju muških tako i ženskih imena, i kod starijih i kod mlađih generacija. Sve manju ulogu igra tradicija nasleđivanja imena u savremenom izboru imena. U porodicama u kojima je otac Mađar dominira nasleđivanje imena po mađarskoj tradiciji, dok u slučajevima kada je majka Mađarica uglavnom preovladava nasleđivanje imena po srpskoj tradiciji. Što se tiče maternjeg jezika, komunikacije unutar porodice i jezika školovanja, mešoviti brakovi pružaju okruženje za dvojezičnost, mada oni takođe mogu u određenoj meri doprineti lingvističkoj asimilaciji.

Ključne reči: ime, izbor imena, običaji davanja imena, mešoviti brak, Pačir, onomastika

IRODALOM

- Badis R. (2012). Láttelek a vajdasági magyarok demográfiai helyzetéről. *Pro Minoritate*, 3, 27–38.
- Bauko J. (2019). *Társadalom és névhasználat. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke.
- Fercsik E.–Raátz J. (2009). *Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinevek*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Hajdú M. (2003). *Általános és magyar névtan*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Hoffmann I. (2010). Név és identitás. *Magyar Nyelvjárások*, 48, 49–58.
- Ladancsik T. (2021). A nemzeti identitás átörökítése a délvidéki magyar–szerb házasságokban. *Kisebbségi szemle*, 1, 51–71.
- Laki (2014). Pacsér névadási szokásai a betelepítéstől napjainkig. *Hungarológiai Közlemények*, 1, 13–33.
- Pénovázt A. (2017). *Pacsér történelme, dalai, szótára és más emlékei a múltból*. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.
- Rajslí I. (2006a). A nyelvi önazonosság tükröződése a vajdasági magyarok névadásában. *Hungarológiai Közlemények*, 2, 36–46.
- Rajslí I. (2006b). Név és identitás. Gondolatok idegen keresztneveink helyesírásáról és kiejtéséről. *Hungarológiai Közlemények*, 3, 75–82.
- Rajslí I. (2007a). A keresztnévadási szokások változása Bácskában. *Névtani Értesítő*, 29, 235–241.
- Rajslí I. (2007b). Attitűdvizsgálatok a vajdasági keresztnéadás területén. *Hungarológiai Közlemények*, 2, 40–51.
- Rajslí I. (2008). Etimológia és identitás összefüggései a vajdasági magyarok utónévadásában. *Hungarológiai Közlemények*, 4, 49–61.
- Rajslí I. (2009). Divatjelenségek a vajdasági magyarok utónévadásában. *Hungarológiai Közlemények*, 4, 31–44.
- J. Soltész K. (1979). *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Takáts L. (1942). *Százötvenöt év. A pacséri református egyház története 1786–1941*. Budapest: Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság nyomása.